

Dr Dragan Momirović* UDK 336.741.231(497.11)

DETERMINANTE CENE NOVCA NA FINANSIJSKOM TRŽIŠTU SRBIJE

Cena novca je širok pojam, pri čemu je cena kredita samo jedan njen segment. U Srbiji u proteklom periodu, bez obzira na postojanje tržišta kapitala (nije bilo emisija akcija i obveznica preduzeća), bankarski krediti predstavljaju glavni izvor eksternog finansiranja preduzeća, sa tendencijom, da u narednom periodu zadrže primat najznačajnijeg dela finansijskog sistema.

* Autopromet ad Niš

O d stepena razvoja bankarskog sektora svake zemlje zavisi razvoj i rast ekonomije te zemlje. Razvoj i rast ekonomije Srbije je u neposrednoj koleraciji sa aktivnostima komercijalnog bankarstva koje zauzima visok udeo u celom finansijskom sistemu. Specifičnost te koleracije ogleda se, u možda, i najvažnijoj ulozi banke, a koja se sastoji, s jedne strane u prikupljanju depozita, i s druge strane u davanju kredita uz određenu kamatu, koja čini glavni izvor prihoda banke, uz poštovanje principa međusobnog poverenja između banke i klijenata. Uloga kredita u bankarskim transakcijama je izuzetno važna, jer oni čine, da se proces reprodukcije odvija neometano, te je danas skoro nezamislivo poslovanje bez korišćenja kredita.

Razvoj bankarstva, tržišnih odnosa, slobodne konkurencije, prisustvo rizika, ali i direktnog uticaja na razvoj svake ekonomije, dodeljuje banci specifično mesto i ulogu, te svaka banka ima svoj značaj za mikro i makro ekonomiju. Današnji ekonomski odnosi u bilo kojem delu sveta su nezamislivi bez komercijalnih banaka. Razvoj savremenog bankarstva je doveo je do situacije da skoro nema privrednog subjekta ili pojedinca koji danas nema kontakt sa bankom.

Uticaj okruženja na cenu novca

Cena novca je širok pojam, pri čemu je cena kredita samo jedan njen segment. U Srbiji u proteklom periodu, bez obzira na postojanje tržišta kapitala (nije bilo emisija akcija i obveznica preduzeća), bankarski krediti predstavljaju glavni izvor eksternog finansiranja preduzeća, sa tendencijom, da u narednom periodu zadrže primat najznačajnijeg dela finansijskog sistema.

Konkurencija među bankama je ključni generator efikasnosti bankarskog poslovanja, smanjenja bankarskih marži i proširenja asortimana i kvaliteta bankarskih usluga. Pored toga, sa razvojem pravnog sistema u Srbiji, obezbeđuje se pravna sigurnost na bankarskom tržištu, što zajedno sa prethodnim osigurava bolji kreditni rejting Srbije. Dakle, konkurencija, kreditni rejting, pravni okvir i efikasnija supervizija, kamatne stope na evropskom novčanom tržištu (EURIBOR i

LIBOR), kamatne stope na depozite, premije rizika i monetarne vlasti direktno utiču na cenu novca u Srbiji i obrnuto.

Ponuda i tražnja viškova novca i cena mobilizacije sredstava koja dalje služe za plasmane onima kojima trebaju, bitno utiču na visinu kamatnih stopa. Tržišni mehanizam se pokazao kao vrlo efikasan instrument regulisanja cene novca u Srbiji.

Postojeći monetarno-valutni režim u Srbiji predstavlja opredeljenje vlasti za kontrolisano fluktuirajući devizni kurs sa zadržavanjem bazne ingerencije i nadzorim nad finansijskim sistemom NBS.

Glavna prednost prihvaćenog deviznog režima primenjenog u Srbiji, ogleda se u izbalansiranoj kombinaciji fleksibilnih i rigidnih elemenata. Po prvi put, u svojoj novijoj finansijskoj istoriji Srbija se, nije obavezala da prihvati vođenje monetarno-kreditne politike izvan dometa svojih moći. Sadašnji devizni aranžman u Srbiji je sličan nekim ranijim predlozima i:

1. podrazumeva fleksibilnost deviznog kursa,
2. zadržava funkciju nadzora nad bankarskim sektorom u nadležnosti NBS,
3. funkcija poslednjeg utočišta je privremeno bila deaktivirana, ali je kasnije ponovo

Nova zgrada Narodne banke Srbije

uvedena,

4. na rast novčane mase utiču isključivo devizne operacije, odnosno, promena neto devizne aktive NBS, dok su ostali instrumenti aktivnijeg uticaja NBS suspendovani.

Očigledno da sistem predstavlja neku vrstu kvazi valutnog odbora. Odlike valutnog odbora su primenjene u sferi monetarnog menadžmenta, dok je stroga zakonska utemeljenost fiksnog kursa izbegnuta. Na taj način su prednosti valutnog odbora iskorišćene uz zadržanu tzv. strategiju izlaska. Realno, NBS se odrekla dela svoje diskrecije u monetarnoj politici obavezivajući se na pridržavanje monetarnim pravilima valutnog odbora. Možda je ova odluka bila rukovođena procenom da će prilagođavanje privrede klasičnim postulatima uspešnog valutnog odbora biti sporo i nepotpuno. Finansijska evroizacija se zadržala kod fenomena supstitucije aktive (zadržavanje evra kao valute u kojoj se čuva vrednost) a u daleko manjoj meri je izražena kod privrede.

Monetarna politika sprovodi se po aranžmanu valutnog odbora, te zbog toga NBS primenjuje obaveznu stopu rezerve i direktno utiče na cenu bankarskih resursa putem regulacije referentne kamatne stope po kojoj NBS komercijalnim bankama pozajmljuju potrebna finansijska sredstva, a time i neposredno utiče na visinu kamatne stope na kredite koje odobravaju komercijalne banke. Visina stope obavezne rezerve NBS od 27.12.2007. god povećana je i iznosi 45%, koja će neposredno uticati na povećanje cene kredita, odnosno povećanje kamatne stope, što će neminovno smanjiti tražnju privrede i stanovništva za kreditima, ali će istovremeno uticati i na marže na kredite. Povećanje referentne kamatne stope na 10% neće direktno uticati na povećanje cene kredita, odnosno visinu kamatne stope, jer je 70% ukupnih kredita indeksirano prema stranoj valuti, pretežno prema EURO, ali njen efekat će se odraziti posredno na ponudu kredita. Jer, banke su najveći deo svojih izvora ulagale u repo instrumente, koji, stimulisani od strane NBS, bili profitabilniji od plasmana u privredu i stanovništvo. Cilj ovih mera je smanjenje inflacije.

Najveći deo finansijskog posredovanja u Srbiji i ubuduće će se obavljati preko bankarskog sektora, tako da će cenu novca

pretežno određivati same komercijalne banke u vidu visine kamatnih stopa na kredite koje banke odobravaju komitentima.

Cena bankarskih kredita, odnosno kamatna stopa na kredite, sadrži tri osnovne komponente:

1. cenu pozamljenih sredstava kojima se vrši finansiranje kredita;
2. targetiranu (ciljnu) stopu prinosa na akcionarski kapital;
3. kompenzaciju eventualnog nevraćanja kredita u roku (riziko premiju).

Cene bankarskih kredita mogu se utvrditi analizom profitabilnosti poslovanja banke sa svakim klijentom ponaosob, ili dekompozicijom bankarskih usluga. Znači, da banka određenu uslugu raščlanjuje na sastavne delove i za svaki deo posebno određuje cenu. Oba pristupa mogu se povezati tako da istovremeno postoji dekomponovanje bankarskih usluga i kompletno sagledavanje svih prihoda i rashoda banke, što banci omogućava primenu principa selektivnosti.

Cena bankarskih resursa

Ključni faktor formiranje cene bankarskih plasmana i odgovarajuće stope profita je cena bankarskih resursa. Sabiranjem svih rashoda banke, ostvareni po osnovu depozita i ostalim zaduženjima dobijaju se istorijski prosečni troškovi resursa. Dobijeni iznos podeljen sa zbirom sredstava koje je banka pozajmila, odnosno sa pribavljenim depozitima i dobijenim kreditima izražava prosečno ponderisane cene bankarskih resursa. Struktura bankarskih resursa je heterogena i svaki pojedinačni izvor ima svoju specifičnu cenu. Tako, za transakcione depozite, pretpostavlja se da uglavnom nose vrlo malu kamatu ili je uopšte ne nose, ali oni iziskuju relativno značajne troškove servisiranja. Oročeni depoziti imaju nižu kamatnu stopu u odnosu na finansijske instrumente koje banke koriste kada se zadužuju na tržištu novca i kapitala. Ubedljivo, najskuplji izvor bankarskih resursa je akcijski kapital.

Međutim, na tržištu, usled delovanja mnogobrojnih faktora, stalno dolazi do promena cena različitih izvora sredstava. Na promenu cena, neposredno utiču promene u kamatnim stopama finansijskih resursa na

finansijskom tržištu. Pored toga, heterogenost izvora finansiranja sa različitim kamatnim stopama se konsantno menjaju u toku poslovanja banke. Zbog toga se, prilikom utvrđivanje cena bankarskih resursa polazi od sadašnjih cena pojedinačnih izvora finansiranja i njihove trenutne strukture. Pri tom se, utvrđivanjem prosečne ponderisane cene bankarskih resursa na osnovu tekućih cena pojedinačnih izvora dobija reprodukciona cena bankarskih resursa. Reprodukciona cena bankarskih resursa izražava cene, po kojima bi banke, u sadašnjoj situaciji na finansijskom tržištu, mogle da nabave određene izvore finansijskih sredstava. Istovremeno, to je i cena koja predstavlja minimalnu stopu prinosa koja banka treba da ostvari na iznos plasirane aktive. Drugačije, ova cena se naziva i marginalna cena, jer predstavlja cenu dodatne jedinice sredstava u finansijskoj strukturi banke.

Pošto se izvori bankarskih resursa pretežno sastoje iz depozita, pri utvrđivanju prosečne cene bankarskih resursa, prvo je neophodno

utvrditi cenu depozita. Cena depozita sastoji se iz nekoliko elemenata: 1) kamate koju banka plaća na depozite, 2) troškova akvizicije i servisiranja depozita, 3) premije osiguranja i 4) stope obavezne rezerve.

U Srbiji u sadašnjem momentu vladaju relativno visoke kamatne stope na depozite koja iznosi 7,25 % što je dovelo do porasta depozita kod banaka za 17,7% u odnosu na isti period prethodne godine. Visina kamatne stope na depozite u značajnoj meri utiče na cenu bankarskih resursa. Ovako relativno visoka kamata na depozite kod banaka pojačava konkurenciju u borbi za privlačenje novih štediša, što uslovljava povećanje kamatne stope na kredite. Pored toga, povećanje visine kamatne stope na kredite uključuje i troškove prikupljanje depozita, kao troškove marketinga, organizovanje mreže novih poslovnica i razvijanje novih proizvoda.

Pregled sektorske strukture depozita i njenog kretanja dat je u sledećoj tabeli:

Najveći procenat depozita čine depoziti

Tabela 1. Sektorska struktura depozita

Sektor	31.12.2005.			31.12.2006.			30.09.2007.			Indeks rasta III/II kvartal 2007.	Indeks rasta 9 meseci	Indeks rasta za 2006.
	dinari	devize	ukupno	dinari	devize	ukupno	dinari	devize	ukupno			
Ukupni depoziti	142.211	342.472	484.683	227.382	438.908	666.290	283.342	560.870	844.212	108	126	137
Banke	7.315	64.964	72.279	26.102	73.122	98.224	32.431	83.830	116.261	82	118	136
Javna preduzeća	18.468	13.058	31.526	24.619	9.402	34.021	26.077	8.737	34.814	133	102	108
Druga preduzeća	65.934	63.928	119.862	105.344	72.489	177.833	128.791	101.055	229.846	118	129	148
Javni sektor	14.082	946	15.028	21.103	723	21.826	34.106	708	34.814	117	159	145
SCG	284	401	685	226	32	258	43	0	43	11	16	38
RS	2.370	506	2.876	6.778	682	7.460	19.281	673	19.954	129	267	259
Lokalna samouprava	11.428	39	11.467	14.099	9	14.108	14.781	36	14.817	107	105	123
Ostali komitenti	9.193	3.324	12.517	11.507	2.362	13.869	13.690	3.758	17.448	123	125	111
Strana pravna i fizička lica	1.578	16.334	17.912	2.736	19.639	22.375	2.681	26.558	29.239	114	130	125
Stanovništvo	22.268	190.025	212.293	33.523	260.746	294.269	42.269	336.059	378.328	109	128	139
Ostalo	3.372	107	3.265	3.448	425	3.873	3.296	283	3.579	92	92	122

Izvor: Kvartalni izveštaj NBS za 2007. godinu

Tabela 2. Izveštaj NBS o poslovanju banaka

	31. 12. 2005.		31. 12. 2006		30. 9. 2007.		Indeks rasta III/II kvartal 2007.	Ineks rasta 9 meseci 2007.	Indeks rasta za 2006.
	Iznos	Učešće u %	Iznos	Učešće u %	Iznos	Učešće u %			
AKTIVA									
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	72.781	9,4	77.615	6,7	79.104	5,6	65	102	107
Depoziti kod centralne banke i hartije od vrednosti koje se mogu refinansirati kod centralne banke	150.827	19,5	406.735	34,8	466.422	32,9	110	114	207
Potraživanja za kamatu i naknadu	3.197	0,4	4.347	0,4	5.958	0,4	108	137	136
Plasmani bankama u zemlji	33.206	4,3	32.415	2,8	55.767	3,9	94	172	98
Plasmani komitentima	426.528	55,0	545.059	46,6	699.137	49,2	107	128	128
Hartije od vrednosti i drugi plasmani kojima se trguje	9.875	1,3	8.584	0,7	10.336	0,7	98	120	87
Ulaganja u hartije od vrednosti koje se drže do dospeća	8.467	1,1	6.948	0,6	10.361	0,7	107	149	82
Učešće u kapitalu i ostale hartije od vrednosti raspoložive za prodaju	10.494	1,4	15.284	1,3	10.100	0,7	97	66	146
Stalna sredstva namenjena prodaji i sredstva poslovanja koje se obustavlja			394	0,0	163	0,0	47	41	
Potraživanja za više plaćen porez na dobitak			253	0,0	1.135	0,1	127	431	
Gudvil									
Nematerijalna ulaganja	4.287	0,5	5.907	0,5	6.446	0,5	102	109	138
Investicione nekretnine	806	0,1	4.266	0,4	4.158	0,3	97	97	529
Osnovna sredstva	40.579	5,2	47.038	4,0	51.413	3,6	101	109	116
Ostala sredstva i aktivna vremenska razgraničenja	12.844	1,6	11.748	1,0	17.528	1,2	103	149	91
Odložena poreska sredstva	1.522	0,2	2.478	0,2	2.391	0,2	97	96	163
Gubitak iznad vrednosti kapitala		0,0		0,0		0,0		96	
UKUPNO	775.413	100,0	1.169.271	100,0	1.420.419	100,0	103	121	151
PASIVA									
Obaveze prema bankama u zemlji	35.803	4,6	63.352	5,4	95.290	6,7	72	150	177
Obaveze prema komitentima	580.715	74,9	817.704	69,9	938.496	66,1	109	114	141
Obaveze za kamate iz naknade	936	0,1	980	0,1	1.763	0,1	170	179	105
Obaveze po osnovu hartija od vrednosti	7	0,0	10	0,0	12	0,0	300	120	143
Obaveze iz dobitka	201	0,0	196	0,0	233	0,0	82	118	98
Obaveze po osnovu tekućeg poreza na dobitak			525	0,0	159	0,0	3180	30	
Obaveze po osnovu stalnih sredstava namenjenih prodaji i sredstva poslovanja koje se obustavlja									
Ostale obaveze iz poslovanja	7.277	0,9	8.630	0,7	8.321	0,6	17	96	119
Rezervisanja	7.320	0,9	9.376	0,6	10.500	0,8	114	115	128
Ostale obaveze i pasivna vremenska razgraničenja	16.973	2,2	51.511	4,4	75.218	5,3	114	146	303
Odložene poreske obaveze	388	0,0	699	0,1	686	0,0	98	98	190
OBAVEZE	649.600	83,8	952.983	81,5	1.130.978	79,6	101	118	147
Kapital	125.813	16,2	216.288	18,5	289.441	20,4	111	133	172
akcijski i ostali kapital	106.984	13,6	182.562	15,6	241.320	17,0	113	132	171
rezerve	19.168	2,5	30.464	2,6	42.584	3,0	100	139	159
akumulirana dobit/gubitak	-339	0,0	3.262	0,3	5.537	0,4	149	169	
UKUPNO	775.413	100,0	1.169.271	100,0	1.420.419	100,0	103	121	151
VANBILANSNE STAVKE	726.007		1.163.308		1.531.128		106	131	160

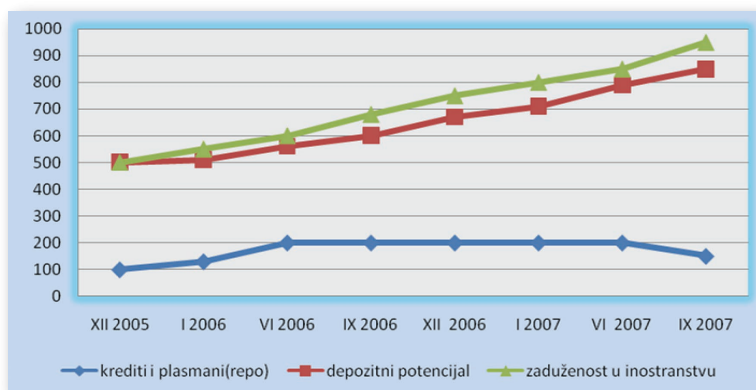
Izvor: Kvartalni izveštaj NBS za 2007. godinu

stanovništva (44,8%), zatim depoziti preduzeća (31,3%) i depoziti banaka (13,8%). Devizni depoziti čine 66,4%, a dinarski 33,6% ukupnih depozita. Dominiraju, po prvi put, kratkoročno oročeni depoziti (46,3%), a zatim depoziti po viđenju (45,6%). Rast ukupnog depozitnog potencijala u trćem kvartalu je iznosio 61,8 milijardi dinara, ili 7,9%, i u celini se odnosi na devizne depozite (koji su uvećani za 12,4%). Posmatrano po sektorima, najviše su porasli depoziti preduzeća za 43,9 milijardi dinara ili 19,9% i stanovništvo za 32,2 milijarde dinara ili 9%. Pet banaka sa najviše prikupljenih depozita učestvovalo je sa 46,7%, odnosno deset banaka sa 67,5% u ukupnim depozitima bankarskog sektora. HHI indeks koncentracije depozita je iznosio 628 (za 6 jedinica manje u odnosu na prethodni kvartal), tako da je stepen koncentracije iskazao blagi pad.

Drugi važan izvor finansijskih resursa jesu novčani izvori iz inostranstva. Primena postojećih pravila u pogledu ročne i devizne usklađenosti i izvora komercijalnih banaka, nametnula je potrebu banaka Republike Srbije da se u znatnoj meri oslanjaju na finansiranje iz inostranstva. Drugim rečima, nizak nivo depozita i njihova kratkoročnost usloveli su neusklađenost sa portfolija dugoročnih plasmana banaka, tako da su banke prinuđene na izvore stranog finansiranja sa dugim rokovima kako bi obezbedile usklađenost ročnosti. Banke u stranom vlasništvu (a i druge), koje imaju dominantnu ulogu na domaćem bankarskom tržištu, za finansiranje kreditne ekspanzije pozajmuju sredstava na finansijskim tržištima svojih centrala ili euro zoni, te stoga globalna kretanja kamata na tim finansijskim tržištima imaju neposredan uticaj na cenu novca u Srbiji.

U pasivi bilansa stanja bankarskog sektora 79,6% čine pozajmljeni izvori finansiranja, a 20,4% kapital ili sopstveni izvori finansiranja. Najveći deo pozajmljenih izvora čini depozitni potencijal, 59,4% ukupne pasive. Kapital banaka dostigao je 289 milijardi dinara (u odnosu na kraj 2006. uvećan je 33,8%, a tokom trećeg

kvartala 2007. za 11,1%). U okviru kapitala, akcijski i ostali kapital iznosi 241 milijardu dinara, za 12,6% više nego krajem prethodnog kvartala. Vanbilansne pozicije banaka dostigle su iznos od 1.531 milijardu dinara i u odnosu na drugi kvartal 2007. su uvećane za 100 milijardi dinara. Najveća pojedinačna vanbilansna stavka je ostala vanbilansna aktiva 4 koja čini 50,8% svih vanbilansnih stavki. Druga po veličini vanbilansna stavka su potraživanja po obveznicama deponovane devizne štednje i ona čini 15,8% ukupnih vanbilansnih stavki. U sektorskoj strukturi dominiraju plasmani privredi (57,2%) i stanovništvu (40,2%). Relativno (12,4%) i apsolutno (31,2 mlrd din.) najveći rast je imalo kreditiranje stanovništva, tako da se učešće ovog sektora u ukupnoj kreditnoj aktivnosti povećalo sa 38,4% na 40,2%. U 2007. godini rast ovog sektora je iznosio 86,6 milijardi dinara, ili 44,2%.

Izvor: Kvartalni izveštaj NBS za 2007. godinu

Ukupno kreditno zaduženje bankarskog sektora Srbije u inostranstvu iznosi 149,2 milijarde dinara. Zaduzenje od 67% odnosi se na banke, 33% na pravna i fizička lica, a 95,5% je sa rokom dospeća preko jedne godine. Tokom trećeg kvartala smanjili se krediti banaka u inostranstvu za 19 milijardi dinara, što je uticalo na njihovo smanjenje u ukupnoj bilansnoj pasivi bankarskog sektora sa 12,2% na kraju drugog kvartala sa 12,2% na 10,5%.

Evropska centralna banka da bi obezbedila cenovnu stabilnost, krajem decembra 2005 god počela je da primenjuje restriktivnu monetarnu politiku povećavši referentnu kamatnu stopu sa baznih 2% na 2,25% i do danas je povećavala nekoliko puta tako da sada iznosi 4%.

Kreditni rejting zemlje u velikoj meri utiče na visinu riziko premije u sklopu kamatne stope

po kojoj se banke sa domaćeg tržišta mogu zaduživati u inostranstvu. Svako poboljšanje kreditnog rejtinga snižava tu premiju i omogućava jeftinije izvore bankarskih resursa.

Stoga je izuzetno važno da vlade utiču na poboljšanje kreditne sposobnosti, a što u slučaju Srbije znači održavanje makroekonomske stabilnosti i rešavanje problema unutrašnjeg duga.

Visina obavezne rezerve takođe neposredno utiče na vrednost finansijskih resursa. Sa većom obaveznom rezervom bankarski resursi poskupljuju, jer su obavezne rezerve sredstva na koja je prinos mali (ili čak u nekim zemljama nula). Narodna banka Srbije, je u poslednje vreme nekoliko puta povećavala stope obavezne rezerve sa ciljem obuzdavanja nekontrolisanog rasta kredita i trenutno iznosi 45%. Međutim, efekti povećanja obavezne stope rezerve nisu bitno uticali na vrednost finansijskih resursa, jer je očigledno da bankarski sistem raspolaze visokom likvidnošću, jer banke na svojim računima po pravilu imaju znatno više sredstava.

Targetirana stopa prinosa na vlasnički kapital

Sledeći ključan elemenat cene bankarskih plasmana na finansijskom tržištu predstavlja targetirana stopa prinosa na vlasnički kapital banke pre oporezivanja. Targetirana ili ciljna stopa prinosa na akcijski kapital se dobija kada se razlika između prihoda od zajma i rashoda zajma podeli sa alociranim akcionarskim kapitalom. Prihodima se obuhvataju kamate i provizije koje naplaćuje banka, a rashodi zajma obuhvataju cene depozita i drugih zaduženja, kao i sve troškove banke u vezi servisiranja i naplate zajma. (1,533)

Jedan od motiva dolazaka stranih banaka u Srbiji jeste upravo mogućnost za veće prinose na kapital. U početku svojih operacija u Srbiji strane banke ne postavljaju previsoke ciljne prinose, ali nakon početne ekspanzije očekuje se da ostvare veće prinose u skladu

sa iskustvom matične banke koje imaju u zemljama regiona Srednje i Istočne Evrope. Modernizacija banaka, bolje upravljanje, manji fiksni troškovi i uvođenje novih proizvoda omogućavaju bankama da smanje svoje troškove i time utiču na veći povraćaj plasiranih finansijskih sredstava, što predstavlja nove i to pozitivne elemente koji doprinose efikasnijem finansijskom posredovanju. Ipak, postavljanjem preambicioznih ciljnih iznosa za povraćaj na kapital, banke mogu potceniti kreditni rizik, tako što kod kreditiranja određuju preniske stope rezervisanja za gubitke, što potencijalno može ugroziti stabilnost bankarskog sektora u Srbiji.

Riziko premija

Na finansijskom tržištu svi korisnici kredita ne plaćaju istu kamatnu stopu, jer prilikom odobravanja kredita banka mora da uzme u obzir visinu pojedinačnog kreditnog rizika kod svakog zajmotražioca. Zbog toga, svaka banka, zbog povećanog kreditnog i kamatnog rizika, teži da formira jedinstvenu bazičnu, odnosno primarnu kamatnu stopu na koju zaračunava stopu premije rizika za svakog pojedinačnog tražioca kredita. Pored toga, na visinu kreditnog rizika utiče ročnost kredita, posebno kada su u pitanju dugoročni krediti, (što je duži rok na koji se kredit uzima, veći je rizik da zajmoprimac ne bude u mogućnosti da vrati kredit) kao i garancije po osnovu kredita (kolaterali i slično).

Kod kredita sa fleksibilnom kamatnom stopom ugovara se bazična (ili primarna) kamatna stopa na koju se dodaje stopa koja odražava povećani kreditni rizik. Pri tom, bazična kamatna stopa se na kraju svakog perioda koriguje za iznos promene tržišnih kamatnih stopa, na koju se dodaje stopa koja izražava pojedinačni kreditni rizik. U srpskom bankarskom sektoru, pored napred navedenih, kao bazične kamatne stope primenjuju se i referentne kamatne stope euro zone, kao što su EONIA¹ ili EURIBOR.

¹ EONIA (Euro Overnight Index Average) predstavlja efektivnu prekonoćnu kamatnu stopu koja se računa kao ponderisani prosek kamatnih stopa po kojima se realizuju neosigurane kreditne transakcije na međubankarskom novčanom tržištu euro zone od strane odabrane grupe banaka.

Generalno, sniženje kreditnog rizika vezanog za kredite komercijalnih banaka omogućeno je poboljšanjem opšte poslovne klime u Srbiji i efikasnijem funkcionisanjem sudskog sistema. Država Srbija izgrađuje institucije i donosi zakone koji omogućavaju fer tržišnu utakmicu i onda banke mogu lako prepoznati poslovne potencijale svojih klijenata. Sa unapređenom poslovnom klimom, tržišta postaju bolje regulisana, a klijenti banaka mogu imati normalnije uslove za rad u formalnoj ekonomiji, te su izloženi manjim rizicima od poslovnog neuspeha.

Mogućnost medijacije, kao novi način rešavanja sudskih sporova, dogovorom zainteresiranih stranaka, takođe, pospešuje efikasnost sistema, smanjuje troškove i direktno utiče na brzinu opticanja novca. Upravo, ovi elementi direktno utiču na smanjenje riziko premije i smanjivanje kamate za zajmoprince, jer banke kalkulišu sa manjim rizicima i potencijalnim gubicima.

Uspostavljanjem kreditnog biroa u okviru Udruženje banaka Srbije, bankama je omogućeno lakše i preciznije procenjivanje kreditnog rizika vezanog za pojedinačne komitente, a samim tim i snižavanje riziko premije u okviru kamatne stope na pojedinačne kredite.

Kreditni biro se sastoji od registra pravnih lica i registra fizičkih lica. Pored podataka o zaduženjima privrednih subjekata kod komercijalnih banaka, pruža podatke i o njihovim zaduženjima kod lizing kuća, mikrokreditnih organizacija, štedno-kreditnih zadruga, osiguravajućih kompanija, ali i

drugih pojedinačnih davaoca kredita koji nisu obuhvaćeni navedenim grupacijama. U okviru biroa fizičkih lica, osim zaduženja po osnovu kredita, akreditiva, garancija i okvirnih kredita, moguće je dobiti i podatke o kartičnom poslovanju za sve vrste bankarskih kartica (debitne, kreditne, kartice s odgođenim plaćanjem).

Zaključak

Prilikom davanje kredita, jako je važno da komercijalne banke kalkulišu sa svim faktorima koji utiču na cenu novca. Pored toga, izuzetno je važno da potencijalni korisnici kredita znaju kalkulativne stavke pre uzimanja kredita. Zbog toga, obaveza komercijalnih banaka je da prikažu efektivnu kamatnu stopu sa svim konstitutivnim elementima koji utiču na cenu novca, čime sebi omogućavaju veću transparentnost na finansijskom tržištu. Zatim, odgovornost komercijalnih banaka se odnosi na upoznavanju potencijalnih korisnika o planu otplate, indeksiranju kredita, stvarnoj ceni novca, što sve neposredno utiče da se izbegne neusklađenost asimetričnih potreba i da se na finansijskom tržištu one svedu na najmanje moguću meru. Uloga države, bez obzira što nema direktan uticaj na regulisanje, što se smatra veoma dobrim, ipak ona može indirektnim putem uticati na sigurnije okruženje i na neke elemente tržišnog formiranja cene novca u Srbiji, efikasnijem pravnim okvirom, ubrzanim sprovođenjem reformi i efikasnijim sudstvom.

Literatura

1. Dinkić, M. (1999) Destrukcija ekonomije, Ekonomski fakultet, Beograd
2. Krstić, B. (2003), Bankarstvo, Ekonomski fakultet, Niš
3. Dugalić V. (2002), Cena akcije, Stubovi kulture, Beograd
4. Kvartalni izveštaj NBS za 2007. godinu

Rezime

Bankarski sektor predstavlja najvažniji deo finansijskog sistema Srbije. U okviru bankarskog sektora Srbije dominantnu ulogu u finansiranju privredne aktivnosti zauzimaju komercijalne banke. Na cenu bankarskih kredita utiče cena pozajmljenih sredstava, targetirana stopa prinosa na akciji kapital i visina stope riziko premije. Cena bankarskih resursa na finansijskom tržištu Srbije zavisi od cene depozita i visine kamatne stope finansijskih sredstava pozajmljenih iz inostranstva. Na cenu depozita utiče kamatna stopa na depozite, troškovi akvizicije i servisiranja, premije osiguranja i stope obavezne rezerve. Neusklađenost između niskog nivoa i kratkoročnosti depozita i dugoročnih plasmana banaka uslovljavaju na izvore iz inostranstva. Targetirana stopa prinosa bankarskih resursa na finansijskom tržištu predstavlja prinos na vlasnički kapital banke pre oporezivanja, kao razlika između prihoda i rashoda zajma podeljeni sa alociranim akcionarskim kapitalom. Riziko premija, zbog osiguranja povraćaja kredita, kalkuliše se posebno za svakog zajmotražioca, na način da se prvo utvrdi, bazična, odnosno primarna kamatna stopa, na koju se zaračunava stopa premije za svakog zajmotražioca ponaosob i koja se na kraju svakog perioda obračuna, koriguje za visinu promene kamatne stope na tržištu, uvećanu za stopu premije.

Ključne reči: banke, depozit, cena novca, riziko premija, stopa prinosa, kamatna stopa, stopa rezervi, referentna kamatna stopa

Abstract

Banking sector constitutes the most important part of the financial system of Serbia. In the banking sector of Serbia commercial banks play the dominant role in financing the economic activities. The price of banks' credits is influenced by the borrowed funds price, targeted rate of return on equity as well as the level of the pure premium rate. Price of the banks' funding in the financial market depends on the price of deposits and the rate of interest on the financial assets borrowed abroad. The price of deposits is influenced by the interest rate on deposits, costs of mobilizing and servicing, pure premium and the rate of obligatory reserves. Mismatch between the low level and short maturities of deposits and long term banks' lending necessitates resorting to the funding from abroad. Targeted rate of yield of the banks' resources in the financial market constitutes the return on equity of the bank before taxation, being the difference between income and costs of credits divided by the allocated equity. Pure premium, for insuring the credit repayment, is calculated separately for each borrower by way of first determining the base, i.e. prime rate, and then calculating for each individual borrower premium rate that has to be adjusted at the end of every accounting period for the level of the market interest rate increased by the premium rate.

Key words: banks, deposit, money price, pure premium, yield rate, interest rate, obligatory rate, reference interest rate.